

Ladislav Beneš, Křesťanské úsilí o mír. Křesťanská mírová konference v letech 1958–1968. Diplomová práce (FF UK), Praha 2021, 112 stran

Posudek vedoucího práce

S Ladislavem Benešem intenzivně spolupracujeme již od časů jeho bakalářského studia. O téma křesťanských (a zejména evangelických) církví v éře státního socialismu ve střední Evropě se Ladislav zajímá dlouhodobě. Předložená diplomová práce o Křesťanské mírové konferenci tak navazuje na jeho předchozí výzkumy i přemýšlení týkající se kontextu stýkání a potýkání křesťanství s marxismem i komunistickou diktaturou.

Diplomová práce „Křesťanské úsilí o mír“ pojednává první dekádu existence a působení Křesťanské mírové konference, tedy období od vzniku organizace až po odchod teologa J.L.Hromádky z jejího vedení (a zároveň celkovou proměnu pozice KMK po invazi vojsk Varšavské smlouvy do Československa). Autor představuje československé i německé intelektuální kořeny, z nichž KMK vyrůstala, i politické kontexty, které na obou stranách železné opony určovaly rámec jejího fungování. Podrobněji se zabývá zejména křesťansko-marxistickým dialogem vně KMK i dialogem křesťanů o marxismu v rámci setkání KMK a dále vztahem československé státní moci a KMK. Navazuje při tom na některé již publikované práce o tématu (zejména na studie Ondřeje Matějky, Petra Morée a Jiřího Piškuly), s nimiž v některých dílčích ohledech polemizuje. Zároveň vychází z poměrně široké báze teoretické a obecně historické literatury pojednávající dějinný kontext poválečné éry. Především se ovšem opírá o pestrou paletu primárních pramenů, od periodik (*Communio viatorum*, *Kostnické jiskry*, *Křesťanská revue*...) a dobových publikací (spisy J.L.Hromádky, oficiální publikace vydávané KMK...) až po archivní zdroje, mezi něž patří zejména prameny ke Křesťanské mírové konferenci a jejímu organizačnímu fungování uložené v Archivu bezpečnostních složek, prameny z Archivu Českobratrské církve evangelické, Národního archivu, prameny z osobního fondu J.L.Hromádky v archivu Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy a také prameny německé provenience z *Evangelisches Zentralarchiv* v Berlíně.

Autor nezůstává u faktografického popisu fungování organizace a jejích jednotlivých zasedání, ale klade si výzkumné otázky, jež se dotýkají obecnějšího tázání po možné míře intelektuální a politické autonomie mezinárodních organizací v kontextu státního socialismu; především se tak ptá na podmínky, za nichž během studené války fungovala mezinárodní setkání křesťanů, na míru zásahů, resp. kontroly těchto setkání ze strany státní moci a na podobu dialogu, tj. o čem se vlastně hovořilo a nakolik měli jednotliví aktéři možnost vnášet do dialogu autonomní témata či autentické postoje k obecnějším otázkám. Důležitou úlohu v autorově perspektivě hraje fenomén generace, který autor reflektuje i teoreticky. Jednou z hlavních hypotéz práce tak je předpoklad, že křesťanské mírové úsilí bylo determinováno generační zkušeností z druhé světové války a s nacismem a že právě tato zkušenost byla tmelem, který pojil levicověji orientované křesťany ze západní Evropy s křesťany (zejm. evangelickými) z Československa. Otázkou, kterou autor v práci pojednává, zároveň zůstává, nakolik tato

společná platforma legitimizovala mezinárodní politiku komunistických vlád. Samotní aktéři si tuto svoji roli otevřeně nepřipouštěli, naopak část historické literatury o fenoménu KMK staví jejich loajalitu nebo vyloženě služebnou roli vůči komunistické politice do popředí. Autor v tomto ohledu usiluje o kritické posouzení, které na jedné straně nemůže být reprodukcí aktérské sebereflexe, zároveň ale musí být oproštěno od apriorní stigmatizace aktérů jakožto de facto kolaborantů s komunistickou mocí.

Tohoto posouzení se mu daří docílit pochopitelně jen omezeně, s ohledem na dostupné prameny. Velmi pěkně mapuje především křesťansko-marxistický dialog, resp. dialog křesťanů o marxismu v rámci KMK. Upozorňuje na skutečnost, že se skutečně jednalo spíše o monolog než o dialog (ten probíhal spíše výjimečně, vně KMK, kolem osobností jako byl např. Milan Machovec), jedná se ale o přínosný vhled do myšlenkového světa progresivně orientovaných křesťanů na sklonku padesátých a v šedesátých letech. Pokud jde o druhou linii práce, tj. analýzu interakcí mezi státní mocí a společenstvím křesťanů organizovaných v rámci KMK, vychází autor především z agenturních zpráv Státní bezpečnosti, které odhalují jak vcelku podrobnou informovanost bezpečnosti o průběhu konferencí KMK, tak i četné interakce mezi oficiálními orgány a vedením organizace KMK v rámci přípravné fáze jednotlivých setkání. Na druhou stranu ovšem autor poukazuje na řadu dílčích příležitostí relativně svobodné výměny názorů. Jednak nebylo ze strany komunistické moci příliš možné usměrňovat účastníky ze západních států, krom toho probíhala mimo velké konference řada menších setkání, která byla agenturně pokryta výrazně méně nebo vůbec, a pro jednotlivé účastníky z obou stran železná opona byla klíčová zejména individuální setkání mimo program konferencí. Ambivalenci loajality a jisté autonomie zároveň plasticky ilustruje osobnost J.L.Hromádky, který ve své pozici na jednu stranu musel činit řadu ústupků panující moci, zároveň ovšem nelze popřít jeho jistou autonomii jakožto aktéra.

V závěrečném shrnutí autor dává do jisté míry za pravdu badatelům, kteří již dříve poukázali na politickou instrumentalizaci i legitimizační roli mezinárodního křesťanského dialogu realizovaného na půdě KMK ve vztahu ke komunistickému vládnutí i na rozsáhlou kontrolu těchto aktivit ze strany komunistické Státní bezpečnosti. Zároveň ovšem odmítá tezi, že by KMK byla pouze užitečnou loutkou ve službách diktatury a poukazuje na dílčí autonomní prostory k dialogu i autenticky silná témata, která spojovala (nejen) křesťany z Východu a Západu. Závěry to nejsou jistě nijak revoluční, to ale nepovažuji za chybu autora. Význam práce spatřuji především v poměrně detailním vhledu do myšlenkového světa většinou levicově orientovaných křesťanských intelektuálů a do jednoho z prostředí, v němž v padesátých a šedesátých letech 20. století probíhal intelektuální dialog mezi Východem a Západem. Práci považuji za užitečný příspěvek k historickému poznání poválečné epochy a navrhuji hodnotit ji jakožto výbornou.

V Modrém dole dne 29. ledna 2021

Doc. Matěj Spurný